

Els primers i els últims afusellats

La repressió franquista a les comarques de Girona

Aquest any en farà 77 de l'entrada de les tropes franquistes a les comarques gironines, dels primers procediments judicials militar sumaríssims a la nostra demarcació i dels primers afusellaments a les tàpies del cementiri del Carme a Girona. Trist aniversari! Després de tants anys, encara les víctimes del franquisme no han rebut el reconeixement que mereixen. Aquests homes i dones que van lluitar per defensar la República, votada lliurement pel poble, encara avui són considerats uns assassins i responsables d'aquell daltabaix. Quan els únics culpables de tot el que va passar després del 18 de juliol de 1936 són els seus botxins.

ESTHER LLORENÇ
I AÏDA LORENZO > TEXT

El 4 febrer de 1939, les tropes franquistes entraven a Girona. A *La Vanguardia Espanyola* del 5 de febrer podem llegir: «*Franco ha reconquistado la tres veces inmortal ciudad de Girona*». El mateix dia, el general Alonso Vega anuncia als gironins que Franco prometia el perdó als equivocats, i que les seves tropes arribaven «...*trayendo pan, justicia y perdón...*». Malauradament el que portaven les tropes franquistes a Catalunya era fam, venjança, una justícia cega incontrolable, arbitrària, l'opressió, l'anul·lació de totes les nostres institucions, drets, cultura, llengua i l'analfabetisme que encara avui perdura. Mentre que la repressió s'abatia sobre el poble de Catalunya, la propaganda feixista inundava les ciutats, els pobles, el país. Milers de cartells a la via pública, en botigues, edificis i oficines proclamaven: «*Si eres español, habla el idioma del Imperio*»; o «*Si eres español habla español*».

El dictador va promulgar la Llei de responsabilitats polítiques el 9 de febrer de 1939. Catalunya estava en mans dels franquistes, el govern de la República era a l'exili i Madrid resistia. Comença la repressió i un autèntic malson per a molts republicans. «...*Próxima la total liberación de España, el Gobierno, consciente de los deberes que le incumbe en respecto a la reconstrucción espiritual y material de nuestra Patria, considera llegado el momento de dictar una Ley de responsabilidades políticas, que sirva para liquidar las culpas de este orden contraídas por quienes contribuyeron con actos u omisiones graves a forjar la*

Després de la promulgació de la Llei de responsabilitats polítiques, milers de ciutadans van córrer a denunciar veïns, amics, familiars i fins i tot desconeguts

<< **La Vanguardia Española del 5 de febrer de 1939.**

subversión roja, a mantenerla viva durante más de dos años y a entorpecer el triunfo providencial e históricamente ineludible del movimiento nacional, que traduzca en efectividades prácticas las responsabilidades civiles de las

JUDIT PUJADÓ

personas culpables y que, por último, permita que los españoles que en haz apretado han salvado nuestro país y nuestra civilización y aquéllos otros que borren sus yerros pasados mediante el cumplimiento de sanciones justas y la firme voluntad de no volver a extraviarse, puedan convivir dentro de una España grande y rindan a sus servicio todos sus esfuerzos y todos sus sacrificios...». Article 1: «Se declara la responsabilidad política de las personas, tanto jurídicas como físicas, que desde el 1 de octubre de 1934 y antes del 18 de julio de 1936 contribuyeron a crear o agravar la subversión de todo orden de que se hizo víctima España y de aquellas otras que a partir de la segunda de dichas fechas se hayan opuesto o se opongan al Movimiento Nacional». Després de la promulgació d'aquesta llei, milers de ciutadans van córrer a denunciar veïns, amics, familiars i fins i tot desconeguts. Tantes van ser les denúncies interposades que el règim franquista va haver d'escriure una nota als diaris nacionals demanant paciència, perquè ni tan sols tenien l'Auditoria de guerra a punt. El 30 de gener de 1939, *La Vanguardia Española* publicava aquestes línies: «En el Palacio de Justicia de esta capital ha quedado ya constituida la Auditoría de Guerra.

<< **Espai del cementiri de Girona dedicat als morts en la defensa de la República.**

Muy en breve habrán sido organizados todos los servicios dependientes de tan importante centro de justicia. Mientras tanto, el señor coronel auditor jefe ruega al pueblo de Barcelona que se abstenga de presentarse en el Palacio de Justicia para formular reclamaciones o denunciar hechos delictivos acaecidos durante la época del terror rojo. Oportunamente se anunciará por la prensa y la radio la apertura de las oficinas y entonces serán escuchados y atendidos todos aquellos que reclamen la intervención de la serena justicia de la España Nacional».

La depuració

A partir d'aquest moment s'inicia una depuració sistemàtica de les persones que van tenir algun càrrec en la vida quotidiana del seu poble o ciutat, com regidors, alcaldes, funcionaris, mestres, etc., que dirigien associacions, centres culturals, etc... totes les per-

El judici no deixava de ser un simulacre, ja que les sentències estaven més que aprovades abans de començar la cerimònia

JUDIT PUJADÓ

sones que no eren afins al nou règim. Totes les denúncies eren acceptades sense cap mena de control. Tant la Guàrdia Civil com la Falange les rebien a centenars, i immediatament es posaven a buscar testimonis dels fets denunciats. Molts eren falsos testimonis. Molts dels denunciants certificaven les acusacions basant-se en rumors públics, un fet que encara és més greu quan aquestes acusacions falses arriben fins i tot a convertir-se en sentències de mort. La credibilitat

ARXIU DEL TRIBUNAL MILITAR DE BARCELONA. FOTOGRAFIA E. LLIBRENG-ARPE

<< **Joan Lorenzo amb la granota de la República.**

de les denúncies queda qüestionada de bon començament. Per consolidar i assegurar la perdurabilitat del nou règim, van exercir la repressió a través de la jurisdicció militar.

L'antic dirigent de Falange Española Dionisio Ridruejo va escriure: «... la represión adquirió el carácter y el volumen de una purga de adversarios, intencionalmente exhaustiva, no con miras a la seguridad presente, sino destinada a retirar para el futuro todo obstáculo probable, toda veleidad de oposición, todo rebrote de las fuerzas o significaciones condenadas...».

Les declaracions del coronel Ungría, cap dels serveis de seguretat de l'Espanya franquista, fetes a *La Vanguardia Española* del 26 de febrer de 1939, són també molt interessants i representatives del clima que existia: «... Llegará el día en que nada escapará a la acción informativa y vigilante de los órganos del Estado. Se contará para eso con el apoyo de los buenos y el arre-

pentimiento de los que quieran volver a serlo. La delación policiaca subirá al prestigio de aviso patriótico y entonces podrá lucharse con ventaja contra el egoísmo de las ocultaciones de fortunas y beneficios: la murmuración sistemática sin concreción de hechos y lugares ni personas, que huele a sabotaje político y social, y a los disfraces de españolismo, con derecho a crítica, sobre viejos historiales de separatismo productivo de los que Barcelona ha sido tristemente escenario, y España entera su víctima...». Van crear un poble de delators, un clima insuportable de por.

Malauradament la repressió jurídica havia començat a Catalunya molt abans amb l'ocupació del nostre territori per les tropes sollevades nacionals a la ciutat de Lleida a l'abril de 1938, i posteriorment el gener de 1939 a Barcelona.

El tribunal estava format per un president, dos assessors, un procurador i un defensor de l'acusat, tots ells militars. El defensor no parlava mai amb els acusats, encara que acostumava a demanar una pena inferior a la proposada pel president de la sala. El judici no deixava de ser un simulacre, ja que les sentències estaven més que aprovades abans de començar la cerimònia. Per guanyar temps jutjaven deu o vint homes a la vegada, tots ells amb càrrecs diferents. En el judici del meu avi (Joan Lorenzo Alcalde) i després de llegir-li els càrrecs pels quals es trobava pres, el fiscal li va preguntar: «¿Tenéis algo que alegar?» I sense donar temps per respondre, va afegir: «No vale la pena».

Els primers atestats i expedients estaven elaborats a partir dels informes de l'alcaldia, la Falange, el comandament de la Guàrdia Civil, de la policia del lloc... S'iniciava un consell de guerra per la denúncia d'un veí a les autoritats. També existia la possibilitat d'haver trobat llistes amb noms de persones que havien participat en la vida política o associativa del poble o ciutat durant la República. Així s'aplicaven les disposicions dictades el juliol i agost de 1936, segons les quals

Per guanyar temps jutjaven deu o vint homes a la vegada, tots amb càrrecs diferents

<< **Pere Gamell Dull, alcalde d'Osor.**

tothom qui s'oposés als objectius dels sollevats seria considerat reu del delict de rebel·lió i jutjat per un consell de guerra. Una disposició de novembre del mateix any establia l'anomenat procediment sumaríssim d'urgència, que un decret de gener de 1937 determinava que s'apliqués a tots els territoris ocupats i a tots els que successivament s'anessin ocupant. Aquest procediment es caracteritza per una simplicitat, rapidesa i duresa extremes.

Les tortures

Una vegada l'expedient completat amb les denúncies, interrogatoris, informes sobre la conducta política i moral dels acusats redactats pels ajuntaments, Falange espanyola o la comandància de la Guàrdia civil, el jutge interrogava una altra vegada els acusats i es feia el judici. Aquestes persones no van poder mai defensar-se, ni ser escoltades. Els interrogatoris eren violents, i moltes vegades els acusats van ser torturats tant per la Guàrdia Civil com per les noves autoritats, que s'amagaven darrere la Falange i els ajuntaments. Hem recopilat molts testimoniatges sobre aquests fets. Recordem el testimoni de Pere Gamell Dull, alcalde d'Osor, que hem trobat en el diari que escrivia a la presó. El van interrogar per primera cop a la casa del poble d'Osor: «...Este propietario dijo al teniente de Franco: "a este rojo se le tiene que golpear, que si se golpea acabará cantando"... Otra vez abren la puerta, y era el mencionado

<< Delfi Sedó Freixas, de Bescanó.

propietario, con un teniente y sus dos hombres armados, y el propietario coge la hoja de las preguntas que te hemos hecho. Yo le contesto, yo estas preguntas, no las puedo contestar... El teniente manda al secretario que coja la pluma y tome esta cuartilla de papel, y vamos a hacer el atestado, y lo hicieron de tal forma que el secretario anotaba todo lo que el teniente dictaba, sin dejarme declarar nada a mí, y después me mandaron que lo tenía que firmar, y yo les contesté que me lo tenían que leer, y me contestaron que lo tenía que firmar de buen grado o por la fuerza con la porra, y hicieron firmarlo sin leérmelo, después de darme dos palizas muy duras...». Després hi van tornar en el local de la Falange del poble. Quan va arriba a la presó de Santa Coloma de Farners un guàrdia li va dir: «... Parece que te han pegado, chico, y yo le contesto que sí, que me han pegado, pero mucho y sin razón...». En la seva última carta Joan Lorenzo també explica els cops que va haver de suportar i les humiliacions: «...el oficial me dio una patada...no acabaría nunca de contarte tribulaciones y amenazas de muerte... ha sido por ellos, por los sufrimientos que me han hecho pasar, que me quedé como un palo, de seco...».

Una vegada acabat el simulacre de judici, els encausats tornaven a la presó seminari a l'espera que arribés «el enterado». Aquest document era l'últim pas que els separava de l'afusellament. Era una nota firmada pel mateix

general Franco, o pel seu assessor en cap, en la qual es donava per assabentat de la sentència de mort i l'aprova-va. Una vegada «el enterado» arribava al centre penitenciari, l'afusellament era qüestió d'hores. Alguns homes, però, van haver d'esperar durant dies l'execució, i fins i tot setmanes, mesos o anys. L'angoixa i el patiment eren els seus únics companys a les fredes cel·les de la presó de Girona. L'anomenaven «la nevera», o «el pou». Els que tenien més sort podien provar de descansar estirats en matalassos que els havien fet arribar les seves famílies. En les sentències, els noms de les persones apareixien subratllats en vermell o en blau: els primers eren afusellats, i els altres, empresonats. Francesc Ramon Miralpeix, de Sant Hilari Sacalm, va esperar un any abans de ser sentenciat. En algunes cartes seves cartes dóna un testimoni molt valuós sobre els moments tan difícils que va viure quan veia els seus companys que passaven per davant seu un dia rere l'altre: «...Esta noche que hemos pasado han picado a tres compañeros nuestros... Hemos pasado unas horas de aquellas que dicen amargas y esperando a que nos toque a nosotros...». Delfi Sedó Freixas, de Bescanó va passar quatre anys a la presó de Girona, esperant de ser jutjat i finalment condemnat a mort: «...pues estoy solo, adentro pensando en nuestras cosas y otras también... Los días los paso muy aburridos, ya te puedes imaginar. Sabes que hace 4 años que estoy en la cárcel...».

Els primers consells de guerra

L'1 de març de 1939 se celebren a Girona, en el Palau de Justícia, els tres primers consells de guerra sumaríssims d'urgència. El primer consell de guerra de les comarques de Girona començà a les 9.30 del matí, el segon a les 11 i el tercer a les 12.30, cadascun contra vuit persones. Són consells de guerra amb causes acumulades. Cada consell de guerra dura més o menys una hora. El tribunal militar, aquell dia, dicta sen-

Fins ara hem trobat dades de 601 gironins afusellats en diferents llocs de Catalunya i 36 a Lleó

<< Entrada de la que va ser la presó al Seminari de Girona.

La presó

«Els condemnats eren estrets, de bon matí, de l'establiment penitenciari. Quan la presó era al seminari de Girona, els reus eren conduïts en un camió o vehicle marca Chevrolet, amb parafangs i escalonet per pujar-hi, i que no podia maniobrar pels carrers estrets de la Girona vella i s'havia d'esperar al carrer que surt a la plaça de l'Oli i s'endinsa cap a les escales de Sant Martí Sacosta. Mentre els condemnats baixaven les escales, alguns mig despullats, per entrar a l'autobús sinistre, sovintejaven les escenes dramàtiques. Tot el barri proper a la presó estava trasbalsat per aquells esdeveniments, que es repetien de matinada, i les informacions corrien de boca en boca entre els veïns».

CLARA I RESPLANDIS, Josep.
Girona, 1939: quatre sentències de mort.
Publicacions de l'Abadia de Montserrat,
Barcelona, 2001. 240 p.

<< Escales que baixaven els presos per anar al cementiri de Girona a ser afusellats.

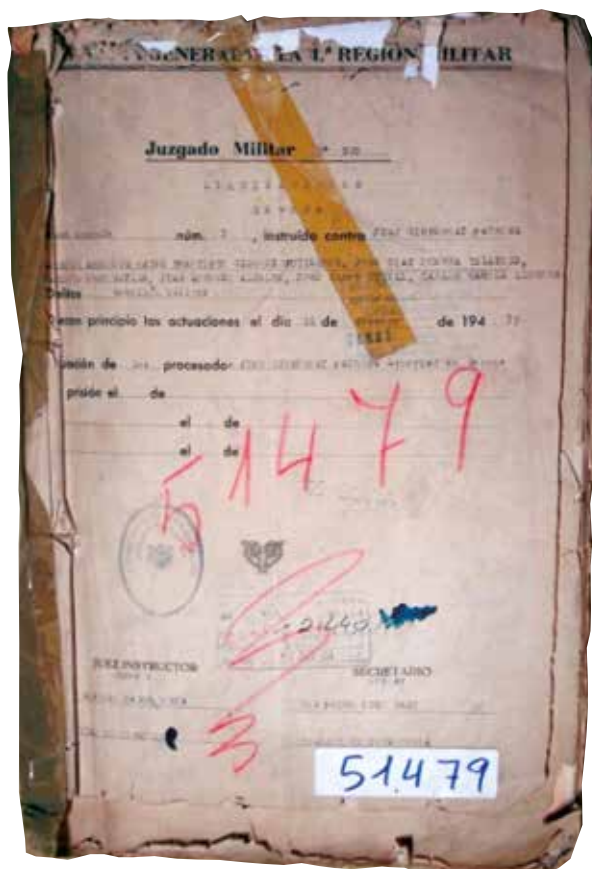
AJUNTAMENT DE GIRONA. CROU [FOTOGRAFIA UNAL]

tència de pena de mort contra 11 persones. Acabats els judicis sumaríssims d'urgència els acusats són reconduïts a la presó seminari. Van i tornen a peu de la presó seminari al jutjat, estacats de dos en dos, vigilats per membres del cos de la Guàrdia Civil. Els condemnats a mort són separats dels altres i traslladats a unes cel·les especials, on esperaran l'aprovació de la pena i l'execució. A les 3 del matí del 8 de març de 1939, els deu primers condemnats a mort van ser extrets de la «nevera» i conduïts a capella, on els militars llegiran la sentència i intentaràn obligar-los a acatar-la i firmar-la. Els condemnats podien confessar-se, fer testament i escriure l'última carta. Van sortir de la presó emmanillats de dos en dos. Van baixar les escales custodiats per membres del cos de la Guàrdia Civil i van pujar en un camió que els conduïa al cementiri, passant pels carrers estrets i antics de Girona fins al carrer del Carme. A les 7 del matí d'aquest dia fatídic van ser afusellats per la Guàrdia Civil a les tàpies del cementiri de Girona. Van ser enterrats a terra, els uns al costat dels altres. El tret de gràcia era disparat per un mossèn, que després anava a passejar-se per les cel·les amb la sotana tacada de sang. Trist final per a homes coratjosos que havien lluitar per la nostra llibertat i democràcia. En l'acte de defunció dels afusellats de Girona trobem com a motiu de la mort: «*colapso cardíaco*».

Primeres persones condemnades a mort a Girona:

Aquestes persones van ser jutjades juntes en un consell de guerra sumaríssim d'urgència per rebel·lió militar. En la sentència podem llegir: «*...En la Plaza de Gerona, a primero de marzo de mil novecientos treinta y nueve, TERCER AÑO TRIUNFAL. Reunido el Consejo de Guerra Permanente 3 de Cataluña, para ver y fallar las causas acumuladas, seguidas por el procedimiento sumarísimo de urgencia, por el supuesto delito de rebelión militar contra...*».

ARXIU DEL TRIBUNAL MILITAR DE BARCELONA. FOTOGRAFIA E. LLORENÇ-AFRF

<< *Portada de l'expedient del Consell de guerra núm. 51.479.*

Consell de guerra núm. 51.479.

De les vuit persones que van ser jutjades, cinc seran condemnades a mort, entre elles tres guàrdies republicans, jutjats com a antics guàrdies civils. En aquests expedients, com en molts altres del cos de la Guàrdia Civil de la nostra comarca, apareix com a denunciador Francisco Sánchez Medina, guàrdia civil de professió i veí de Girona. A l'entrada de les tropes nacionals, aquests homes van presentar-se voluntàriament a la seva comandància per rebre ordres. Mai més les seves famílies els van tornar a veure.

El pecat més gran d'en Joan Lorenzo, com molts dels seus companys, va ser jurar fidelitat a la República votada pel poble

• **JOAN LORENZO ALCALDE**, de 39 anys, nascut a Florida de Liébana (Salamanca) i veí de Figueres, guàrdia republicà durant la República i abans guàrdia civil, casat amb dos fills. El pecat més gran d'en Joan, com molts dels seus companys, va ser jurar fidelitat a la República votada pel poble. La República donava la possibilitat als components del cos de jurar fidelitat a la República o de dimitir sense cap represàlia. En Joan va ser delegat del sindicat del cos en representació de la CNT, autoritzat per les autoritats. Va ser torturat a la caserna del seu cos a Girona durant tres dies i després portat a la presó seminari. El 11 de febrer comencen a recollir la documentació i el 21 ho tenen tot preparat per jutjar-lo. És denunciat per guàrdies civils de la seva comandància. Abans de ser afusellat va escriure a la seva dona i fills: «*...Hoy a la una de la mañana me comunicaron la desgracia más grande que puede ocurrir en la vida... Lo que siento más es no poder ver caminar a mi hijita y no poder daros el abrazo más fuerte de mi vida con toda mi alma y corazón... También te digo que muero inocente y que puedes ir con la cabeza muy alta y lo mismo mis hijos, y lo juro por Dios, y ante los hombres más honrados de la tierra, que ya sabes que no miento nunca y menos firmando. A mi familia se lo notificarás, poco a poco, la desgracia... Juro que soy inocente... También te digo que he estado detenido y maltratado, con la pistola en el pecho querían que delatara a personas de Figueres. Me buscaron todo, para ver si llevaba algún apunte y el oficial me dio una patada y me dijo: "Sois unos traidores a la patria". Da las más exquisitas gracias a los que han querido salvarme y que pueden estar orgullosos, pues me merecía eso y mucho más... que no he dejado a nadie nunca mal. Soy caballero. Por esto tu esposo muere tranquilo y sin que le tiemble el pulso... y por última vez en mi vida os envié un sinfín de abrazos y besos para ti y mis hijos con toda la fuerza de*

<< Joan Lorenzo Alcalde.

<< Jacint Grau Batlle.

<< Josep Masmitjà Guinó.

mi corazón y mi alma y edúcalos bien, y a sufrir con resignación, que este mundo es así... ¡Adiós esposa mía! ¡Adiós hijos míos! Adiós queridos padres políticos y mis queridos padres y hermanos. Juro mi inocencia, mi último adiós...».

• **JOSEP DÍAZ-GUERRA CALABUIG**, de 42 anys, nascut a Portillo (Toledo) i veí de Girona, casat, guàrdia republicà i president del sindicat de la CNT del cos. El 10 de febrer de 1939 es presenta a la comandància de Girona. El mateix dia comencen a instruir el seu sumari amb el del seu company Jacint Grau Batlle. Només és denunciat per guàrdies civils de la mateixa comandància. La seva família vivia en un pis al centre de Girona. Després de la seva execució van haver d'abandonar el pis i refugiar-se en un soterrani, sense cap comoditat.

• **JACINT GRAU BATLLE**, de 44 anys, nascut i veí de Girona, casat, guàrdia republicà. Es presenta a la seva comandància a Girona voluntàriament, el 9 de febrer de 1939, i l'11 és interrogat i empresonat. En la seva última carta escriu: «...*En estos últimos momentos de mi vida tengo que decirte que tu esposo es completamente inocente de cuanto se me imputa. Ruego que des esta nota a leer a nuestros amados hijos y a ellos recomiendo que cuiden de ti... yo he trabajado por todos vosotros y que sepan bien que juro ante Dios que su padre ha muerto inocente, pero no quiero que sepan nunca quién ha denunciado a su padre, pues conmigo bajaré a la tumba este secreto... Así que*

recibe con esta nota la bendición de este tu esposo y vuestro padre con los besos y abrazos que si hubiese podido os hubiese prodigado, de haberlo podido hacer personalmente, cuyos recuerdos no se borrarán nunca de mi mente ni aun después de muerto...». En aquest expedient no tenim auto resum i no podem saber quin dia van acabar les investigacions. També és denunciat per guàrdies civils de la seva caserna i per un industrial de Girona.

• **AGUSTÍ ARMENGOL MATEU**, de 40 anys, nascut i veí de Girona, casat, auxiliar del Patronat d'Assistència Social, membre del tribunal popular i recaptador de contribucions del poble i xofer. És denunciat per Pedro Trias Feliu, comerciant de Girona, que en aquells moments era el director de la presó de la ciutat, a un agent del servei d'informació de la policia militar de l'exèrcit del nord, el 14 de febrer de 1939. El mateix dia és detingut, interrogat i em-

De les nou persones que foren condemnades a mort el 6 de febrer de 1952, quatre es van beneficiar d'una commutació de pena, gràcies a la pressió d'intel·lectuals com Jean Paul Sartre, Albert Camus, René Char i André Breton

presonat. En quatre dies les autoritats militars van reunir tota la documentació necessària per jutjar-lo.

• **FRANCESC JIMÉNEZ GUTIÉRREZ**, de 47 anys, nascut a Montefrío (Granada) i veí de Girona, casat, funcionari agutzil del jutjat de primera instància de Girona. És detingut per la Guàrdia Civil, per ordre del Govern Militar de Girona, interrogat i empresonat, el 12 de febrer de 1939. Completen aquest expedient el 24 de febrer de 1939.

Consell de guerra sumaríssim d'urgència, núm. 52.013.

Tres persones són condemnades a ser executades. Comencen la investigació el 17 de febrer per una denúncia i la documentació està enllestida el 24. «*L'enterado*» arriba el 7 de març.

• **LLUCIÀ VILA COROMINOLA**, de 36 anys, nascut a Cassa de la Selva i veí de Salt, solter, lampista i vocal del comitè del gas i de la llum.

• **JAUME COSTA COSTA**, de 33 anys, nascut a Salt i veí d'aquesta vila, casat, mecànic contramestre, delegat de l'empresa Coma-Cros. Acusat d'anar al front com a voluntari.

• **JOSEP MASMITJÀ GUINÓ**, de 31 anys, nascut a Salt i veí d'aquesta vila, casat, mecànic i comerciant. President del consell de la col·lectivitat durant tres mesos. El 17 de febrer de 1939, un veí de Salt, Enric Cat Miró, que va denunciar moltes persones d'aquest poble i de la comarca, presenta una denúncia a la Guàrdia Civil. Unes hores després és detingut en Josep davant

CHECHÉ

AJUNTAMENT DE GIRONA. CROCI (AUTOR DESCONEGUT)

<< **Carles Rahola Llorens.**
A l'esquerra, il·lustració d'un afusellament dibuixat el 1937.

la seva filla petita, que es va haver de quedar sola al mig del carrer fins que uns veïns d'un cafè proper la van acollir. El mateix dia és interrogat i acusat d'haver participat en l'episodi dels guàrdies civils traïdors a la República a Tortellà. En l'última carta que escriu a la seva família diu: «... *Mi queridísima esposa. En estos momentos, me han comunicado que mi vida tiene que terminarse. Pues bien. Muero bien tranquilo, la vida se ha presentado así, y así la tenemos que tomar, y ahora te toca a ti, de resignarte y tener paciencia... poc t'has d'amoïnar, tienes la niña grande y tú eres joven y te gusta el trabajar, teniendo paciencia, puedes vivir bien y quedarte bien tranquila, que yo no tendré que sufrir más...*».

Aquestes tres persones estan acusades d'haver participat en l'episodi dels guàrdies civils de Tortellà, que començà quan un grup de uns 30 guàrdies civils de la comandància de Barcelona del Tercer Terç, als quals s'afegiren dos oficials d'infanteria i tres paisans, van intentar arribar a la frontera francesa en una camioneta. D'allà pensaven incorporar-se a les files del Moviment Nacional. El conseller Artemi Aiguader, assabentat de la fugida d'aquestes persones de Barcelona, ho comunicà al delegat d'Ordre Públic de Girona la nit del 15 de febrer. El coronel Brotons també alertà telefònicament les comandàncies de Girona, Figueres i de la frontera. Localitzats el fugitiu

a Castellfollit de la Roca, va produir-se un primer afrontament, a resultes del qual hi va haver un mínim de dos morts entre els guàrdies civils. Els altres abandonaren els vehicles i van refugiar-se a les muntanyes. La seva persecució va organitzar-se des de Tortellà. Els escàpols foren localitzats en diverses batudes. Va haver-hi uns cinc o sis morts, uns 14 detinguts i, uns quatre o cinc aconseguiren passar la frontera. Els detinguts van ser jutjats en judici sumaríssim a l'Audiència de Girona. La sentència va dictar-se a les 6 de la matinal, amb 11 penes de mort i tres condemnes a 30 anys (a tres paisans). Dels condemnats a mort, nou eren guàrdies civils que havien aprofitat un permís per fugir, ja que havien estat cridats a anar a lluitar al front. Aquests fets tràgics van costa la vida a moltes persones durant la repressió franquista.

• **DANIEL PUIG FONT**, de 28 anys, nascut a Bonmatí i veí de Salt, casat, paleta. Acusat de ser voluntari al front i de fer de milicià per menjar.

El 15 de març de 1939 a les 5 del matí és afusellat Carles Rahola Llorens, també per la Guàrdia Civil, segon afusellament de Girona

Consell de guerra sumaríssim d'urgència amb el núm. 48.626.

• **MIQUEL BATET SAU**, de 36 anys, natural de Juià i veí de Bordils, casat, comerciant. Acusat d'apropiar-se el tabac de l'estanc. Sembla que el seu germà va ser del comitè del poble. Aquest consell de guerra és diferent dels altres. No trobem els interrogatoris dels acusats que normalment fa la Guàrdia Civil. Només tenim un informe de l'alcalde del poble, del 13 de febrer, firmat per deu persones d'ordre del municipi, i un escrit de deu pàgines que explica el que va passar durant la Guerra Civil a Bordils, firmat per una altra persona afí al nou règim. L'única oportunitat que van tenir els set acusats d'explicar-se va ser durant l'interrogatori del jutge abans de ser jutjats. En 14 dies van enllestir tota la documentació per poder jutjar en Miquel. «*L'enterado*» arriba el 7 de març.

El 15 de març de 1939 a les 5 del matí és afusellat tot sol **CARLES RAHOLA LLORENS**, també per la Guàrdia Civil, segon afusellament de Girona. Els executats eren enterrats a terra, en una fossa comuna, per ordre de les autoritats franquistes. El 11 de maig de 1939 van ser afusellades 41 persones. El 12 de maig de 1939, 39 persones, i el 28 de juliol de 1939, 69 persones a les tàpies del cementiri de Girona. Les autoritats tancaven la carretera i persones de dretes pujaven a la muntanyeta que està situada davant del cementiri per assistir a les execucions i aplaudir. Fins ara hem trobat dades de 601 gironins afusellats en diferents llocs de Catalunya, i 36 a Lleó. Malauradament, no sabrem mai exactament quantes persones van morir executades per les autoritats franquistes durant aquests anys de violència, repressió i dictadura.

Els dos últims gironins afusellats

L'última persona afusellada a les tàpies del cementiri de Girona fou Josep Carrés de la Yglesia, àlies «Ungüent de la serp», de 53 anys, casat, xofer i venedor ambulat, natural de Reus i veí de Figueres. La seva família vivia a França i al final de la guerra va tornar a casa. Va ser detingut per la Gestapo a França, a casa seva, davant de la seva família, gràcies a la col·laboració que existia entre les autoritats franquistes, en aquest cas de Figueres,

<< Ofrena floral als republicans afusellats durant la Guerra Civil al cementiri de Girona, 1994.

amb les del règim nazi. Els franquistes van fer una llista que van transmetre a les autoritats alemanyes que ocupaven el país veí, més específicament a la Gestapo, que el va retornar, com en Miquel Paronella Furquet, que treballava i vivia tranquil·lament, també a França. A la seva arribada a Figueres va ser empresonat el 9 de novembre de 1943 i van començar a recollir tota la documentació per poder jutjar-lo, del mes de novembre de 1943 al mes de febrer de 1944. El seu expedient és enorme per a una sola persona. És jutjat el 25 de febrer de 1944 en la Sala de Plens de l'Ajuntament de Figueres. En el seu consell de guerra trobem la següent frase: «...*El procesado es indigno de pertenecer a una sociedad civilizada...*». El condemnen a mort i és executat el 19 de gener de 1945 i enterrat en les fosses franquistes de Girona.

Però encara tenim un empordanès que va ser afusellat, al final de la dictadura: Santiago Amir Cruaños, àlies Sheriff o Chiquilicuatro. Va néixer el 1913, al Baix Empordà. Vivia a França amb el seu pare i treballava de flequer des de 1926. Va ser voluntari a la III Brigada d'Estat Català i en la columna Lenin del POUM. Amb la retirada torna a França i actua com a enllaç d'Estat Català. Durant la Segona Guerra Mundial fa passar per la frontera persones que escapaven del nazisme i que volien anar a lluitar al costat de De Gaulle al Regne Unit. És considerat un heroi en aquests dos països. Miquel García, en el seu llibre: «*Franco's prisoner*», escriu parlant d'en Santiago: «... *deu ha*

ver prestat serveis inestimables als aliats, perquè la seva presència en el nostre judici era una de les raons per les quals hi van assistir els cònsols generals de França i Anglaterra...». El 1945 s'instal·la a Barcelona i fa de guia per passar persones per la frontera. En un d'aquests viatges contacta amb el MLE (Moviment Llibertari Espanyol) i proposa la seva col·laboració. Fa viatges per a ells i transporta propaganda i armament. Moltes vegades va portar a Espanya exemplars dels diaris *Ruta* i *CNT*. L'acusen de ser el cap dels guies dels guerrillers. El 6 de febrer de 1952 és jutjat amb 29 persones més, acusats de fets d'armes i de diferents atracaments. De les nou persones que foren condemnades a mort, quatre es van beneficiar d'una commutació de pena, gràcies a la pressió d'intel·lectuals com Jean Paul Sartre, Albert Camus, René Char, André Breton, Louis Guilloux, Georges Altman i la pressió dels governs de França i de Gran Bretanya. Fou afusellat el 14 de març de 1952 al camp de la Bota i enterrat a la pedrera de Montjuïc. Era membre del grup de guerrillers «El Talió».

Aïda Lorenzo és presidenta de l'AFRF.

Esther Llorenç és secretària i portaveu de l'AFRF.

En el consell de guerra de Josep Carrés trobem la frase: «...El procesado es indigno de pertenecer a una sociedad civilizada...»

Girona 15 març 1939.
Estimadíssima Rosa, fills meus idolatrats, Ferran, Maria i Carolina: m'acomio de vosaltres, altre pas e l'Eternitat.
— tot
Tots vosaltres sabeu com la meua vida és pura i lluminosa; tots sabeu com he viscut en l'honestedat; com he treballat amb fe; amb quina intensitat us he estimat.
Me'n vaig vers el Més Enllà, tranquil i serè, en virtut d'una sentència absolutament injusta: me'n vaig vers la Llum Eterna. Però sento la recança infinita dedeixar-vos...
No us desoleu pas, estimeu-vos com sempre ens hem estimat tots.
Que algú reculli, ara o més tard, el millor de la meua obra: tots vosaltres sabeu amb quin fervor l'he feta, dia per dia, hora per hora, minut per minut.
No crec deixar cap enemic en aquesta terra, la dolça Catalunya que he estimat tant, en aquesta Girona dels meus amors, ni tampoc fora d'ella.
Molts de petons a tots vosaltres i a l'adorable Francesc de Paula (es refereix al seu únic nét, fill de la seva filla Maria), que desitjo pugui viure en una societat millor, més humana i més justa, on no hi hagi odis ni rancúnies.
Adéu-siau! El meu cor és ple de llum... Espero que ens retrobarem en el Més Enllà. Viviu per al nét.
Adéu-siau!
Carles».

<< Llibreta de 88 x 140 mm amb el missatge amb què Carles Rahola es va acomiadar, moments abans de ser afusellat.

Comiat de Carles Rahola

«Girona, 15 març 1939.

Estimadíssima Rosa, fills meus idolatrats, Ferran, Maria i Carolina: m'acomio de vosaltres per a l'Eternitat.

Tots vosaltres sabeu com la meua vida és pura i lluminosa; tots sabeu com he viscut en l'honestedat; com he treballat amb fe; amb quina intensitat us he estimat.

Me'n vaig vers el Més Enllà, tranquil i serè, en virtut d'una sentència absolutament injusta: me'n vaig vers la Llum Eterna. Però sento la recança infinita dedeixar-vos...

No us desoleu pas, estimeu-vos com sempre ens hem estimat tots.

Que algú reculli, ara o més tard, el millor de la meua obra: tots vosaltres sabeu amb quin fervor l'he feta, dia per dia, hora per hora, minut per minut.

No crec deixar cap enemic en aquesta terra, la dolça Catalunya que he estimat tant, en aquesta Girona dels meus amors, ni tampoc fora d'ella.

Molts de petons a tots vosaltres i a l'adorable Francesc de Paula (es refereix al seu únic nét, fill de la seva filla Maria), que desitjo pugui viure en una societat millor, més humana i més justa, on no hi hagi odis ni rancúnies.

Adéu-siau! El meu cor és ple de llum... Espero que ens retrobarem en el Més Enllà. Viviu per al nét.

Adéu-siau!

Carles».